

ԲԱՆՎՈՐԱԿԱՆ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ

431.

2089 a

ՆԻՍԱՆԴ

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԾՆՈՒՆԴՆ
ՈՒ

== ՄԿՐՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ==

ՀԱՄԻ

LIBRARY OF THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY
NEW YORK
JAN 10 1891

ՆԻՄԱՆԴ

27

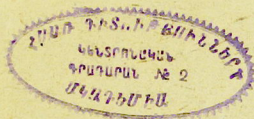
ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԾՆՈՒՆԴՆ

ՈՒ

ՄԿՐՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

17387 A I 4347

17387

Հր. № 1310.

Գրառեպլար № 5197 (բ).

Տիրաժ 3000.

Պետրասի առաջին տպարան Վաղարշապատում
Պատվեր № 82.

ԱՌԱՋԱԲԱՆ

«Կուլակության շահագործական տենդենցների սահմանափակման քաղաքականությունից անցել ենք կուլակությունը վորպես դասակարգ լիկվիդացիայի յենթարկելու քաղաքականությանը»՝ համատարած կոլեկտիվացման բազայի հիման վրա: Այդ հսկայական բեկումը հնարավոր դարձավ շնորհիվ այն հսկայական նվաճումների, վոր ունեցավ Խորհրդային իշխանությունը օողովրդական տնտեսության զարգացման բոլոր բնագավառներում՝ ընթանալով Լենինի գծած ուղիով:

Կոմունիստական կուսակցության լենինյան ղեկավարության յեվ գործելակերպի շնորհիվ աննախընթաց վոգեվորություն յեվ իրական պրոլետարական ձեռնբեցություն հրապարակեց Խորհրդային Միության ամբողջ պրոլետարիատն ու Խորհրդային հասարակայնությունը:

Սոցիալիստական մրցման բազմաթիվ ձեվերն ու արտահայտությունները, ամբողջ ցեխերի յեվ գործարանների ու ֆաբրիկաների հարվածային աշխատանքի անցնելու փաստերը, ինչպես նայեվ գյուղացիական աշխատավորական լայն մասսաների ծգտումը դեպի կոլտնտեսությունները հետեվանք են լենինյան Կենտկոմի հետեվողական բայլշեվիկյան քաղաքականության:

Բայլընվիկյան գաղնանագանը յեվ գյուղատնտեսութ-
յան սոցիալիստական վերակառուցման ասպարիզում
մեր ունեցած հսկայական նվաճումները գործնական
քայլեր են դեպի համատարած կոլեկտիվացումը յեվ
դրա հիման վրա կուլակուլթյունը վորպես դասակարգ
լիկվիդացիայի յենթարկելու գործում: Համառու հե-
տեվողական հարծակմամբ մենք քայլում ենք դեպի
առաջ յեվ իրագործում գյուղատնտեսության սոցիա-
լիստական վերակառուցման գործը, վորն, իհարկե, մի
տարվա գործ չե:

Այսոր արդեն ՀՍԽՀ-ում գյուղացիական տնտեսու-
թյունների մոտ մի քառորդը ներգրավված ե կոլտըն-
տեսությունների մեջ: Դա նշանակում ե գյուղացիա-
կան սոցիալիստական վերակառուցման հնգամյակի
համարյա կրկնակի կատարում:

Սակայն բնական ե ու հասկանալի, վոր մեր դասա-
կարգային հակառակորդները ձեռքերը ծալած յեվ
լուռ ու մունջ չեյին կարող դիտել իրենց, վորպես
դասակարգի, լիկվիդացիան կամ իրենց սնունդ տվող
արմատների վոջնացումը:

Պրոլետարիատի հարծակումը պետք ե անխուսափե-
լի կերպով առաջ բերեր դասակարգային պայքարի
սրում: Պրոլետարիատը վորքան վճռական ու խիստ ե
հարծակման անցնում դասակարգային հակառակորդի
դեմ, այնքան ուժեղ ե դասակարգային հակառակոր-
դը դիմադրում, այդպես ե սովորեցրել մեզ ընկ. Լե-
նինը: Սակայն դասակարգային հակառակորդի ուժեղ
դիմադրությունը կամ դասակարգային պայքարի սրու-
մը յերբեք յեվ յերբեք նշան չի մեր թուլանալու
յեվ մեր թշնամիների ուժեղացման: Ով այդպես ե

մտածում, նա չարաչար սխալվում ե, նա պանիկայի մեջ ե ընկնում յեվ դասակարգային դիրքերը հակառակորդին զիջելու ճանապարհն ե ըռնում:

Մեր վճռական ու հետեւողական քաղաքականությունը՝ կուլակությունը վորպես դասակարգ լիկվիդացիայի յենթարկելու գործում դրդում ե կուլակությանը որհասական, կյանքի յեվ մահու կռվի Վորքան մեծանում ե մեր ուժը, այնքան կուլակն ու մեր դասակարգային թշնամիները կատաղի յեն կռվում, սակայն դա վերջին, վճռական մարտն ե, վորի մեջ պրոլետարիատի հաղթանակն արդեն կանխորոշված ե, կապիտալիստական տարրերի պայքարը մահամեծծի վերջին ճիգերն են: Լենինյան ուսմունքի անաղարտ, առանց «ծախ» կամ աջ թեքումների կիրառումը հնարավորություն կտա ավելի արագ իրագործել համատարած կոլեկտիվացումը, ավելի խիստ իզույացիայի յենթարկել (մեկուսացնել) մեր դասակարգային թըշնամիներին:

Դասակարգային այս պայքարում մեր բոլոր հակառակորդները կազմակերպել են ընդհանուր ճակատ: Հայկական բուրժուազիայի մարտական կուսակցության մնացորդների հենարանը գյուղում հանդիսանում ե կուլակությունը: Գյուղատնտեսության կոլեկտիվացումը յեվ այդ բազայի հիման վրա կուլակությունը վորպես դասակարգ լիկվիդացիայի յենթարկելու մեր քաղաքականությունը վոջնչացնում ե Դաշնակցության հենարանը, տնտեսական բազան գյուղում:

Յեվ այդ պատճառով ել պարզ ե ու հասկանալի, վոր Դաշնակցության թափթփուկները պիտի ակտիվ

պայքարի դուրս գալին մեր սոցիալիստական շինարարության սրընթաց արշավի դեմ, պիտի փորձեյին կանգնեցնել գլուղատնտեսության սոցիալիստական վերակառուցման ընթացքը:

Ներկա պայմաններում դասակարգային պայքարի ամենատարածված ձևերից մեկն էլ կրոնական հավատալիքների, յեկեղեցիների միջոցով պայքարելու ձևն է: Վոչ վոք չի կարող ժխտել, վոր յեկեղեցիներն ու սրբատեղերը հաճախ ոգտագործվում են մեր հակառակորդների կողմից, վորպես ժողովատեղ, կամ ագիտացիայի վայր: Գուլակ, դաշնակ յեվ տերտեր, ահա այն յերրորդությունը, վորն ինչպես միշտ, նույնպես յեվ այժմ հրապարակ է գալիս վորպես մի ամբողջություն՝ պայքարելու հաղթական սոցիալիստական շինարարության յեվ կոլեկտիվացման դեմ: Տգիտությունն ու խավարը, կրոնական հավատալիքներն ու սնոտիապաշտություններն յեղել են այն հիմնաքարերից մեկը, վորի վրա կառուցվել են շահագործման, ալան-թալանի կամ, ընդհանուր խոսքով՝ կապիտալիզմի շենքը:

Բուրժուազիան յեվ տիրող, շահագործող դասակարգերն ոգտագործել են կրոնը յեվ կրոնամոլությունը շահագործվող դասակարգերի հեղափոխական թափն ու եներգիան ալ, շահագործողների համար անվնաս ուղղությամբ զարգացնելու համար: Կիսաքաղց գոյություն քաշ տվողների յեվ իրենց արյուն-քրտինքով թալանչիների համար յերկրային փառահեղ կյանք ստեղծողների համար բուրժուազիան քարոզել է դրախտի հեքյաթի մասին:

«Ով իր ամբողջ կյանքում աշխատում է յեվ կարիքի մեջ է, նրան կրոնը սովորեցնում է համբերատարու-

թյուն յեվ հեզություն յերկրային կյանքում, հուսա-
դրելով նրան յերկնային նվերներով: Իսկ նրանց, ովքեր
ապրում են ուրիշի աշխատանքով, կրոնը՝ առաջարկե-
լով շատ եժան արդարացման միջոց իրենց շահագոր-
ծություններով լի գոյության դիմաց՝ սովորեցնում ե
բարեգործություն անել յերկրային կյանքում, շատ
եժան զնով յերկնային բարեկեցության տոմսեր վա-
ճառելով»:

(Լենին, հատոր 8-րդ, եջ 419. «Սոց. յեվ կրոն»):

Լայնածավալ Խորհրդային Միության մեջ, բազմա-
թիվ բաղաճներում հատկապես վերջին շրջաններում
բացվել են հակահեղափոխության վորջեր, վորոնք տե-
ղավորված են յեղել յեկեղեցիների յեվ վանքերի մեջ:

Պատմության մեջ բազմաթիվ են այն դեպքերը,
յերբ տիրող, շահագործող դասակարգերը բորբոքել են
կրոնական ատելություն, տարբեր աղանդներ կամ
կրոններ հանել են իրար դեմ յեվ դրանով խեղդել են
հեղափոխական շարժումները կամ թուլացրել են վեր-
ջիններս:

Ցարիզմի կազմակերպած հրեյական ջարդերը կամ
1905 թվի հայ-թուրքական կոտորածը վերոհիշյալ
նպատակին եյին ձգտում:

Այդ պրիմը, այդ գործելակերպը յուրահատուկ ե
համաշխարհային բուրժուազիային: Դրան վորպես պեր-
ճախոս ապացույց կարող ենք հիշեցնել 1920 թվին Պա-
ղեստինում կազմակերպված հրյա-արաբական ընդհա-
րումները, վորոնց բորբոքողն ու հրահրողը անգլիա-
կան կառավարությունն եր:

Ցետամնաց ու տգետ տարրերի կրոնամոլությունը
միշտ լավագույն զենք ե յեղել կապիտալիստական

տարրերի համար՝ հեղափոխական շարժումների դեմ կռվելու համար:

Այդ պատճառով կրոնի վերացմանը կատաղի կերպով դիմադրում են առհասարակ կապիտալիստական տարրերը, ինչպես նայեւ մեր յերկրի ներսում մեր դասակարգային հակառակորդները:

Խնդիրը միայն այն է, վոր անընդհատի անցնելու, յերկրի ինդուստրացման յեւ գյուղատնտեսության մեքենայացման հետեւանքով կրոնը զրկվում է հենարանից, մոռացվում է կիրակին ու կրոնական որացույցը, ինչպես նայեւ հավատը դեպի գերբնականն ու դեպի զանազան հրաշքները: Անընդհատը վոչ միայն անկրոն, հակակրոնական տոմարագրությունն է:

Գյուղն իր տնտեսական-տեխնիկական յետամնացությամբ, անբավարար կուլտուրականությամբ սնտիապաշտ էր, իր վորոշ լուման էր տալիս կրոնին ու հոգեվորականությանը: Սակայն այսոր հիմնովին փոխվել է դրությունը նայեւ գյուղում: Գյուղատնտեսության սոցիալիստական վերակառուցումը՝ տեխնիկական նոր բազայի հիման վրա՝ վերացնում է սնտիապաշտությունն ու կրոնական հավատալիքների սնուցող հողը: Ճիշտ է, դա մի կամ յերկու ամսի, կամ մեկ-յերկու տարվա գործ էի, ճիշտ է, դա ինքնաբերաբար էի կատարվելու, եւյլ անհրաժեշտ է հետեւողական ուժեղ հակակրոնական աշխատանք, անհրաժեշտ է խիստ պայքար նայեւ այդ ճակատում մեր դասակարգային հակառակորդների դեմ: Անհրաժեշտ է ճիշտ հակակրոնական պայքարով, ուժեղ ու լենինյան շեշտակի հարվածներով, հետեւողական, ռազմագիտական բոլոր կանոններով կազմակերպված հարծակուսով ավելի արագ ու անվնաս դարձնել մեր հաղթանակը:

Հակակրոնական պայքարը յերբեք չի կարող տար-
վել ընդհանուր դասակարգային պայքարից անջատ ու
կտրված, քանի վոր դա հանդիսանում է ընդհանուր
դասակարգային պայքարի մի մասը: Մեր դասակար-
գային հակառակորդները հրապարակ են գալիս միաց-
յալ ճակատով յեվ ուր նպատակահարմար է, քողարկ-
վում են կրոնական շղարշով յեվ աշխատում են ոգ-
տագործել հավատացյալների խավարամտությունն ու
տգիտությունը: Նրանք լավ են հասկանում, վոր նա,
ով դեռ չի հասկացել կրոնի յեվ յեկեղեցու բացարձակ
վնասակարությունը, չի յել հասկացած լինի իր դասա-
կարգային շահերը յեվ հեշտությամբ կրնկնի նրանց
ծուղակը, ովքեր ճգնում են պահել յեկեղեցին ու կրոնը:

Նման մեթոդի ամենալայն կիրառումը մենք տե-
սանք այս տարի հանձինս Պապի փորձերին՝ կազմա-
կերպելու խաչակրաց արշավանք ԽՍՀ Միության դեմ:
Հռոմի Պապի յեվ ֆաշիզմի դաշինքը, վոր կնքվեց
Մոսկովինիի յեվ Հռոմի Պապի միջեւ, լրացրեց դա-
շինքների այն շղթան, վոր կնքված էյին կապիտալիս-
տական յերկրների յեվ Պապի միջեւ յեվ նշան եր այն
հարծակողականին, վոր ֆաշիզմը, սոցիալ ֆաշիզմն
ու հոգեվորականությունը ցանկանում էյին սկսել ընդ-
դեմ համաշխարհային հեղափոխական շարժման վե-
րելքի, ընդդեմ համաշխարհային հեղափոխական պրո-
լետարիատի ավանգարդի՝ կոմունիստական կուսակցու-
թյունների: Կաթոլիկ հոգեվորականությունն ու ուղ-
ղափառ, լուսավորչական յեվ այլ յեկեղեցիների հոգե-
վորականությունը հրեյական ռաբինների հետ խոսք-
ները մեկ արած, սկսեցին կոկորդիլոսային արցունք-
ներ թափել, վայնասուն բարձրացնել, լաց ու կոծ

սարքել, սգո միտինգներ կազմակերպել յեւ այլն, թե
Խորհրդային Միութեան մեջ հավատացյալները տանջ-
ւում ու չարչարւում են, թե յեկեղեցիները բոլորը
փակված են, տերտերներն ու խեղճ «կույսերը» արսոր-
ված են յեւ այլ հեքյաթներ ու առասպելներ:

Միշտ յեւ մինչեւ այսօր ելկաթուիկ հոգեվորակա-
նութիւնը կատաղի պայքար է մղել ուղղափառ յեւ
հրեյական հոգեվորականութեան դեմ: Ուղղափառ յե-
կեղեցու յեւ հրեյ հոգեվորականութեանն եւ իր հեր-
թին կատաղի պայքարել է կաթուիկ հոգեվորականու-
թեան դեմ: Աղանդի յեւ կրօնի խնդիրը նրանց համար
շուկայի խնդիր է: Սակայն այսօր նրանք միացյալ
հակառ են կազմել, քանի վոր իրենց բոլորի գոյու-
թեանն է վտանգ սպառնում:

Միայն Լեհաստանում կաթուիկ հոգեվորականութեան
դրդմամբ փակված է ուղղափառ յեկեղեցիների կիսից
ավելին:

Հենց նույն Լեհաստանում անցյալ տարի հավատաց-
յալ քրիստոնյա հակահեղափոխական ուսանողու-
թիւնը կազմակերպեց հրեյական ջարդեր:

Տարբեր աղանդների յեւ նույնիսկ նույն աղանդի
հոգեվորականութիւնն իրար ձեռքից «իրենց» ժողո-
վրդին (յեկամտի աղբյուրին) խլելու համար իրար
արյուն են թափում: Գերմանիայում հենց այս տարի
մի շարք յեկեղեցիներ են փակվել քանվորական թա-
ղերում, վորովհետեւ դրանք իրենց ծախքերը չեյին
արդարացնում յեւ ոգուտ չեյին տալիս:

Գաղութային յեւ կիսագաղութային յերկրները վո-
ղողված են զանազան աղանդի ու տիպի հոգեվորա-
կաններով, զանազան կրօնական հիմնարկներով ու

«դպրոցներով», վորոնց նպատակն է խաչի տեսքի կամ Քրիստոսի անվան տակ կապիտալիստական մոլոխը ներս տանել: Խաչը, զանազան սրբերի պատկերներն ու «Թագեհները», բարեգործական հիմնարկներն ու նվիրատվությունները այն վարագույրները կամ գառան մորթիներն են, վորոնցով վարագուրված՝ կապիտալիզմը ներս է մտնում կիսագաղութային յերկրները, տեսնում է իր Թալանչիական գործը բոլոր շահագործվածների մեջ: Նույն կաթոլիկ հոգեվորականության ոգնությամբ այսօր՝ 1930 թվին ֆրանսիական բուրժուազիան Լիբերիայում նեզը կանանց վորպես ստրուկների վաճառում է, նրանցից հարեմներ կազմում կամ Ամերիկայի յեվ Յեվրոպայի հասարակաց տներին է հանձնում, ծախում:

Կապիտալը հեղափոխական պրոլետարին ելեկտրական աթոռին է նստեցնում, կախաղան բարձրացնում, զնդակահարում կամ տաժանելի չարչարանքների յե յենթարկում հոգեվորականության ձեռքով, խաչ ու խաչվառով:

Քրիստոնեյական հեզությունն ու «աստծունն աստծուն, իսկ Թագավորինը Թագավորին» սկզբունքները, «մի թշիղ ապտակելիս, դեմ արա նայել մյուս Թուշդ» ուսմունքը, կամ վոչխարային խոնարհությունը յեղել են յեվ են այն զենքերը, վորոնցով միլիոնավոր աշխատավորների վիզն է կտրվել յեվ միլիոններ են լացել ու սովամահ յեղել: Ցարիզմի որով խոստովանությունն ուժեղ յեվ լավ միջոցն էր հոգեվորականության համար՝ իմանալու վորտեղ ինչ է կատարվում, վորպեսզի հայտնեն ժանդարմական ախրանկային, բռնել ու տանջել տան հեղափոխականներին:

Սակայն հեզություն ու ներողամտություն քարոզող յեկեղեցին միշտ եւ ամենակատարի յեւ զարհուրելի ձեւով եւ խեղդել ամեն մի փորձ, վոր ուղղված ե յեղել յեկեղեցու կամ տիրող դասակարգի շահագործման դեմ: Բավական ե հիշել միջնադարյան ինկվիզիցիան իր միլիոնավոր զոհերով:

Հենց այսօր ել կաթոլիկ Պապի գլխավորությամբ բոլոր կրոնականների վոհմակի յելույթը Պորհրդային Միության դեմ յեւ փորձերը կազմակերպելու խաչակրաց արշավանք, վոչ այլ ինչ են, յեթե վոչ կապիտալիզմի արշավանքը սոցիալիստական շինարարության յեւ համաշխարհային ղեղափոխության վերելքի դեմ:

Միանգամայն ճիշտ յեւ տեղին ե ընկ. Լենինի հետեւյալ խոսքը, վորի մեջ միայն «մեզ մոտ» դարձվածքը կարող ենք ներկա մոմենտում փոխարինել «ամբողջ աշխարհում նորից» դարձվածքով յեւ դրանով պապական շարժումը բնորոշված կլինի: «Ռեակցիոն բուրժուազիան ամեն տեղ հոգացել ե յեւ այժմ մեզ մոտ ել (կարդա՛ «ամբողջ աշխարհում նորից», Գ. Ք.) սկսում ե հոգալ այն մասին, վոր բորբոքի կրոնական թշնամություն, վորպեսզի այդ կողմը թեքի մասսաների ուշադրությունը իրապես կարեւոր յեւ արմատական տնտեսական ու քաղաքական հարցերից»: (Լենին, հատոր 8-րդ, եջ 419, «Սոցիալիզմ յեւ կրոն»): Միջազգային հեղափոխական շարժումների ներկա վերելքի շրջանում, յերբ գործադուլները հսկայական չափերի յեն հասել, յերբ տնտեսական գործադուլները վեր են ածվում քաղաքականի յեւ պրոլետարական հեղափոխական բանակը զորահավաք ե ա-

նում ու պատրաստվում մարտի, միջազգային ֆաշիզմը սոցիալ-ֆաշիզմի (II ինտերնացիոնալի) անմիջական հովանավորությամբ յեւ աջակցությամբ անցավ խաչակրաց արշավանքի նախապատրաստման, վորպէսզի մի գուցե դրանով թուլացնի միջազգային հեղափոխական պրոլետարիատի միասնական ճակատը։

Վորքան եւ խնկի կամ դուխիների չափազանց առատ յեւ ուժեղ հոտով հոգեվորականությունը Պապի զխաւորությամբ փորձում ե ծածկել այն նավթահոտը, վորով լցված են յեկեղեցիները խաչակրաց արշավանք կազմակերպելու փորձ անելու որվանից, չի հաջողվի։

Նավթի հոտը շատ ե ուժեղ յեւ խնկի հոտին հաթիւհարում ե։

Նավթային թագավորների դրամն ե զլել հոգեվորականության ծայնը։

Նավթի միլիարդատերերի լեզվով ե, վոր այսոր խոսում ե Պապը։

Պապի քարոզած յեւ ԽՍՀ Միության մեջ հալածված այսորվա Քրիստոսը անգլիական նավթային թագավոր Դետերտինգի պատկերն ունի։

Համաշխարհային հեղափոխական պրոլետարիատն այդ քանը լավ հասկացավ յեւ մերկացրեց խաչակրաց արշավանքի ամբողջ եյությունը։

Սակայն, իհարկե, վոչ վոք չպետք ե կասկածի, վոր կապիտալիզմը, թեկուզ հանձինս հոգեվորականության, մեր դեմ դուրս գալու նոր փորձեր չպիտի անի։ Վոչ վոք չի կարող կասկածել յեւ չպիտի մտածի անգամ, թե կրտնր, վորպես զենք մեր դեմ կարող ե դադարել գործածական լինելուց։

Հակակրօնական ճակատը, դա մի մասն է այն բնդ-
հանուր ճակատի, վոր ունի դասակարգային պայքարը:
Ընդհանուր ճակատով, բոլոր դասակարգային հակա-
ռակորդներին ջախջախելով առաջ շարժվելն է, վոր
ավելի շեշտակի ու հիմնական կդարձնի մեր նվաճում-
ները:

Յուրաքանչյուր բանվոր, աշխատավոր գյուղացի,
ամեն մի խորհրդային բաղաքացի վոչ թե պիտի լինի
սոսկ անաստված կամ անկրոն, այլ պարտավոր է լի-
նել հակակրոնական ճակատի ակտիվ մարտիկ:

Մեր դասակարգային հակառակորդները ընդհանրա-
պես յեւ հոգեվորականությունն ել մասնավորապես
ներկա դասակարգային պայքարի սրման մոմենտում
հնարում են պայքարի նորանոր ձեւեր, դիմում են
բազմապիսի ու ալլազան խորամանկությունների: Ան-
հրաժեշտ է մերկացնել բոլոր խորամանկությունները,
վորսալ նրանց բոլոր մտքերն ու դավադրությունները
յեւ բնութ խեղդել, վոչնչացնել նրանց բոլոր փորձերը՝
ուժեղացնելով մարտնչող Անաստվածների Միությունը:

Հակակրոնական կամպանիային պիտի տալ մասսա-
յական բնույթ յեւ ամեն անգամ մերկացնել կրոնա-
կան տոների յեւ ծխականատարությունների քաղաքա-
կան աստառը:

Տոնից տոն, առիթից առիթ տարվոյ հակակրոնա-
կան կամպանիան անբավաբար է յեւ չի կարող արագ
կերպով համախմբել իր շուրջը աշխատավորական
լայն մասսաներին՝ ակտիվ հակակրոնական աշխատան-
քի համար:

Անհրաժեշտ է ստեղծել ամեն մի բնակելի վայրում,
ամեն մի բաղուսհիմնարկին կից հակակրոնական ակ-

տիվ, վորոնք հարվածային տեվական պրոպագանդիս-
տական աշխատանքով կհաքվածեն կրոնն ու յեկե-
ղեցին:

Հակակրոնական պրոպագանդան շաղկապելով յեվ
ծառայեցնելով ընդհանուր քաղաքական խնդիրներին՝
մենք պարտավոր ենք ծավալել մասսայական քաղա-
քական հակակրոնական կամպանիա:

Գ. ՔԱՑԱՂՑԱՆ

42341

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԾՆՈՒՆԴՆ ՈՒ ՄԿՐՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

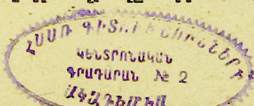
ԾՆՆԴԹԱՆ ՏՈՆԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

17387 A 4347
Բոլոր հավատացյալ հայերն ամեն տարի հունվարի 6-ին, ինչպես և մյուս քրիստոնյաներն ամեն դեկտեմբերի 25-ին, մեծ հանդեսներով, կեր ու խումով, ուրախություններով տոնում են Քրիստոսի ծնունդը և մկրտությունը: Այդ տոնի հետ բոլոր քրիստոնյաները հավատում են Հիսուս-Քրիստոսի գոյությանը. պատմում են նրա ծննդյան, մկրտության և, ընդհանրապես, նրա կյանքի մասին հրաշքներով զարդարված առասպելներ:

Տասնյակ դարեր շարունակ քրիստոնյա գրողներն ու քարոզիչները ավանդում են այդ առասպելները հավատացյալներին. լցնում են այդ հրաշապատում հեքյաթներով և դատարկաբանություններով միլիոնավոր մարդկանց գլուխը, սկսած մանկական հասակից, և իբրև ճշմարտություն, հալած յուզի տեղ են ընդունել տալիս ամենքին:

Քարոզիչներն ու տերտերներն այդ բոլոր պատմությունները քաղում են ավետարաններից, վորոնք իբր թե գրել են Քրիստոսի աշակերտները:

Սակայն պատմական գիտությունն այժմ հաստատել է ճշտությամբ՝ այդ ավետարանների թնչ լինելը և մեծ ձեռքով գրած լինելը: Քրիստոնեական լեկեղե-

ցու ընդունած չորս ավետարանները գրել են վնչ թե Մարկոս, Ղուկաս, Մաթևոս և Հովհաննես առաքյալները, վորոնք իբր թե Քրիստոսի աշակերտներն են լեղել, այլ հորինել են անհայտ հոգևորական գրողներ։ Այդ ավետարանները գրվել են քրիստոնեյության 100-400 տարիներում, ուրեմն խոսք չի կարող լինել, վոր այդ գրել են Քրիստոսի աշակերտները։ Պարզ ե, վոր ավետարանիչները գրելու ելին միմիայն այն, ինչ վոր հարյուրավոր տարիների ընթացքում քրիստոնյաների մեջ սերունդե սերունդ, բերանե բերան ավանդած պատմվածքներից ու առասպելներից ելին լսել։ Այդ ավետարանները միտումավոր գործեր են, վոր շարադրել են հնադարյան քարոզիչները, ղեկավարվելով իրենց լեկեղեցական և նյութական շահերով ու քրիստոնեյական քաղաքականությամբ։ Հնարել են դանազան հեքյաթներ ու ծեսեր, վորոնք բոլորն ել դրամ պոկելու և տերտերների փորն անցնելու համար են։ Այս դեպքում մենք վոչ մի հիմք չունենք հավատ ընծայելու ավետարանների մեջ գրված Քրիստոսի ծննդյան ու մկրտության պատմությանը։

ԱՍՏՅՈՒ ՎՈՐԴԻ

Քրիստոնյաները հավատում են, թե Քրիստոսն աստծու վորդի լի, թե նա նույնիսկ աստված ե։ Բայց դիտությունն աժմ ապացուցում ե, վոր Քրիստոսը պատմական անձն չի լեղել։ Նա լերբեք գոյություն ել չի ունեցել։

Յերբ դիմում ենք պատմությանն ու ծանոթանում ենք նախաքրիստոնեյական հին ժամանակների հետ,

տեսնում ենք, վոր շատ անգամ աստված կամ աստծու վորդի ելին կոչվում սովորական մահկանացուները: Հին Յեզիպատում դեռևս քրիստոնեությունից հա-վարավոր տարիներ առաջ փարավոնները—Թազավոր-ները—համարվում ելին աստծու վորդի: Յեզիպատոսի քրմերը (հեթանոսական քահանաները), վորոնք պե-տական կրոնի պահպանիչներն ու քարոզիչներն ելին, պահանջում ելին, վոր իրենց Թազավորը վոչ միայն «հոգով», այլ և մարմնով համարվի արևի—«Ռա»-լի վորդի: Այդ քրմերի ուսմունքի համաձայն՝ «Ռա»-ն, արև-աստվածը, մարմնանում է փարավոնի անձնա-վորութեան մեջ: Յեզիպատական քրմերը հորինում և սովորեցում ելին աղոթքներ, վորոնցով ժողովուրդը պետք է աղոթեր ու դիմեր այդ փարավոններին:

Ասորա-Բաբելաստանում բոլոր Թազավորները ճա-նաչվում ելին աստվածային ծագումով: Հին Հունաստա-նում, չերբ Ալեքսանդր Մակեդոնացին, աշխարհակալ Թազավորը, հասավ իր հաղթական փառքի գագաթնա-կետին, ավանդութունն էր պահպանվում, Թե նա աստծու վորդի չէ. նրա մայրը, Ոլիմպիադա Թազու-հին, չնայած, վոր Փիլիպպոս Թազավորի կինն էր, իբր Թե հղացել էր Ձևսից, հին հունական հայր-աստ-ծուց: Ապոլլոն աստվածը համարվում էր հին հռո-մեյական կայսր Ոգոստոսի հայրը:

Արյունարբու Ջինգիզ-Խանը, վոր իր մոնղոլական հորդաներով ահ ու սարսափ էր տարածել, մահ ու ա-վերումն էր սփռել միջին դարերում Ասիայի ու հա-րավ-արևելյան Յեվրոպայի մեջ, մոնղոլների համոզ-մունքով աստվածային ծագումն ուներ:

Կարելի չէր բազմաթիվ այսպիսի որինականներ բերել:

Նախաքրիստոնեական ժամանակները զանազան ժողովրդներին մեջ տիրում եր այն հավատալիքը, վոր աստվածները կարող են յերկնքից իջնել և ամուսնական հարաբերություններ ունենալ յերկրի վրա ապրող կանանց հետ: Այս տեսակ հղությունից ծնվածները լինելու ելին, իհարկե, աստծու վորդի: Արևելյան ժողովրդներին մեջ սովորական բան եր՝ իրենց թագավորներին, աչքի ընկնող պատմական անձերին, հերոսներին, սրբերին միշտ շրջապատել աստվածային ծագման առասպելներով: Նրանք կարծում ելին, վոր այդպիսի անձերը կարող են ծնվել վո՛չ սովորական ձևով, ալ ծնվում են միայն աստվածային սերմից:

Այս բոլորից հետո զարմանալի չի, յեթե քրիստոնեություն հիմնադիրները հետևելին յեգիպտական, ասորա-բաբելական, հունական, հռոմեական և ալ հին հեթանոսական կրոնների ալդ տեսակ հավատալիքներին:

Քրիստնեական սկզբնական քարոզիչներին ու ավետարան գրողներին հարկ չկար գլուխ կտրել ու յերկար մտածել, վորպեսզի հնարելին «աստծու վորդու» պատմությունը: Այդպիսի պատմություններ արդեն պատրաստ կային նրանցից շատ ու շատ առաջ և խոր արմատներ ելին բռնել հեթանոս հավատացյալներին մեջ և հարկավոր եր ընդորինակել և կրկնել իսկ հեթանոսներն, ընդունելով քրիստոնեություն, վոչինչ զարմանալի, վոչինչ տարորինակ չեյին գտնում, յերբ քրիստոնյա քարոզիչներն ասում ելին, թե Քրիստոսն աստծու վորդի չե, իսկ նրա մայրը՝ Մարիամը— կույս եր:

Քրիստոսին համարելով աստծու վորդի, քրիստոնյաները հավատում են, վոր նրա հղացումն և ծնունդն, իհարկե, աստծուց և լինելու Ուստի ավետարանները պատմում են, թե Գաբրիել հրեշտակապետը լերեացել և կույս Մարիամին ու ավետել է, վոր «հոգին սուրբ» իջել է նրա վրա, վոր նա այդ «սուրբ հոգուց» հղացել է և կծնի վորդի, վորի անունը կլինի Հիսուս։ Նույն այդ հրեշտակը լերեում է Հովսեփին լերադիմեջ և ասում, վոր նա չվախենա ընդունելու Մարիամին վորպես իր կին, վորովհետև նրա ծնած լերեխան «սուրբ հոգուց» է։ Ուրեմն Քրիստոսը ծնվել է վաղ թե սովորական կերպով, Մարիամի ու Հովսեփի ամուսնությունից, այլ անարատ հղությունով։

Ինչպես վերը տեսանք, «աստծու վորդու» գաղափարը գոյություն է ունեցել զանազան ժողովրդների մեջ դեռևս նախաքրիստոնեական հին ժամանակները։

Անարատ հղության գաղափարը նմանապես գոյություն է ունեցել նույն այդ հեթանոսական կրոններում քրիստոնեությունից հազարավոր տարիներ առաջ։

Այդ կրոններում տիրող ավանդությունների կամ առասպելների համաձայն՝ աստվածներն իջնում ելին լերինքից և սեռական հարաբերություն ելին ունենում այն կանանց հետ, վորոնց միջոցով ցանկանում ելին մարմնանալ մարդկային կերպարանքով։ Այդ բոլոր առասպելներում միտրինակ ձևով սովորաբար աստվածները զուգավորվում ելին կանանց հետ լերագլում կամ վորպես «սուրբ հոգի», ընդունելով աղավնու, արե-

գակի և լուսնի ճառագայթների կերպարանք, կամ մոտենում ելին զանազան կենդանիների՝ լեզան, փղի, ոձի և այլ կերպարանքով։ Այս բոլոր դեպքերում կանայք մնում ելին «անրիժ, անարատ կույս»։ Ահա այդ կանանց, համարելով աստվածամայր, սրբազնացնում ու լերկրպագում ելին միլիոնավոր մարդիկ, վորոնք հավատում ելին հոգևորականների ստեղծած այդ առասպելաբանություններին ու անմիտ հավատացումներին։

Հիշենք մի քանի բնորոշ որինակներ, համոզվելու համար, վոր կույս Մարիամի անարատ հղության հեքյաթը գրեթե նույնն է, ինչ վոր լեղել է շատ հնում, նախաքրիստոնեական հավատալիքներում և վոր դա ընդորինակած է հեթանոսական առասպելներին։

Յեգիպտոսում մոտ 4000 տարի առաջ, Մետիմվե անունով քրմուհին, կույս մնալով, հղանում է Ամմոն աստծուց և ծնում է փարավոն Ամենոֆիս III-ին։ Այս փարավոնն իր ծննդյան պատմությունն արձանագրել է Լուքսոր քաղաքի տաճարի պատին քանդակահարներով, վորոնք այժմ գտնվել են պեղված ավերակներում։

Նույն այդ Յեգիպտոսում կար Հորուս աստծու ծննդյան առասպելը։ Իգիդա աստվածուհին, կույս լինելով, հղանում է Ուգիրիս աստծուց և ծնում է Հորուսին։ Իգիդայի տաճարում կար հետևյալ արձանագրությունն այդարթիվ. «Յես, Իգիդան, Հորուս թագավորի մայրն եմ, և վոչոք չի բարձրացրել իմ զգեստիս փշերը»։

Յեգիպտոսից անցնենք Ասորա-Բաբելաստան։ Այստեղ հայտնի Սարգոն թագավորը ծնվել է անարատ

հղությունից: Հնուց պահպանված մի արձանագրություն և գտնվել, վորտեղ Սարգոն թագավորն իր մասին ասում է. «Յես, Սարգոնը, Ագաթայի հզոր թագավորն եմ, մայրս ինձ հղացել և առանց հորս ոգնության»: Ասորա-բաբելական աստված Թամմուզը, վոր համարվում էր փրկիչ, նույն ձևով է ծնվել: Սրա մայրը, Իշտար աստվածուհին, հղանում է, լերք ավետարեր հրեշտակը նրան հայտնում է, վոր ծնելու լե վորդի աստծուց. լեվ կույս աստվածուհին անարատ հղությամբ ծնում է Թամմուզին:

Ասորա-Բաբելաստանին հարևան Պարսկաստանն էլ ունի իր աստված-փրկչի ծննդյան առասպելը: Դա Միհր աստվածն էր, վոր ծնվում է անարատ հղությունից:

Նման առասպելներով մանավանդ հարուստ է հին Հունաստանը: Յերեք աստվածուհիները՝ Հերա, Աթենե, Արտեմիս, վորոնց համապատասխանում են հին հռոմեյական՝ Յուլիոնա, Միներվա, Դիանա, հայտնի էլին «Պարթենիյա» մականունով, վոր նշանակում է «կուսական»: Նրանք կույս ելին հռչակված, չնայած, վոր լուրաքանչլուրը նրանցից մի քանի անգամ ծնել էր: Նույն ձևով էր ծնվել Դիոնիս աստվածը իր մայր կույս աստվածուհի Պերսեֆոնայից, վոր հղացել էր Զևս աստծուց:

Դառնանք Հնդկաստանին: Այստեղ էլ գոյություն ունին նախաքրիստոնեական հեռավոր ժամանակներից մնացած նույնանման առասպելներ: Հիշենք միայն Բուդդա աստծու ծնունդը: Սրա մայրը Մայան էր, վորի անունը մեծ նմանություն ունի Մարիամի անվան հետ: Բուդդան, նախքան ծնվելը, ապրում էր լերկըն-

քում: Մարգկուլթյունը տանջանքներից ու մահից փրկելու համար վճռում է նորից մարմնանալ, մարդ դառնալ և գալ լերկիր և մարմնանալ լերկրում ապրող մի կնոջ միջոցով: Նա ընտրում է կույս Մայային և, իջնելով լերկնքից, մտնում է Մայայի մարմնի մեջ աստղի կերպարանքով: Մայան լերազում տեսնում է, թե ինչպես այդ հինգ ճառագայթով աստղը մտնում է իր կողքը... Այսպիսով նա հղանում է և ծնում Բուդդային:

Ինչպես տեսնում եք, բավական նման է Քրիստոսի ծննդյան առասպելին:

Այդ և այլ նման առասպելները պատրաստի նյութեր եյին, վորից ոգտվել են ավետարանների գրողներն ու քրիստոնեյական սկզբնական քարոզիչները: Այդ հնագույն հեթանոսական առասպելներում գտնում ենք նույն գծերը, ինչ վոր պատմում են ավետարանները և այլ հին քրիստոնեյական գրողները Քրիստոսի ծննդյան մասին և հավատացնում են միամիտներին, հրամցնելով իբրև պատմական իրողություն:

Սրանով պետք է բացատրել քրիստոնեյության առաջին հաջողությունները, Հեթանոսները, ընդունելով քրիստոնեյություն, տեսնում եյին, վոր իրենց նոր աստվածը—Քրիստոսը նույնպիսի ծնունդ է ունեցել, ինչպես և իրենց նախկին հեթանոս աստվածը կամ աստվածները:

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԾՆՆԴՅԱՆ ՏԵՂՆ ՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿԸ

Ավետարաններն ասում են, վոր Քրիստոսը ծնվել է Հրեյաստանի Բեթղհհեմ քաղաքում: Ավետարանների բացատրությունները, թե ինչու Քրիստոսի ծնողները

Բեթղեհեմումն են լեղել նրա ծննդյան ժամանակ, իրարից միանգամայն տարբերվում են: Այս հանգամանքը կասկածելի չե դարձնում ավետարանների վկայության ճշմարտությունը և ցույց ե տալիս, վոր հնարած բացատրություններ են դրանք: Բայց յեթե ավետարանները միորինակ ձևով մատնանշում են Բեթղեհեմ քաղաքը, վորպես Քրիստոսի ծննդյան տեղ, այդ բացատրելու չե նրանով, վոր քրիստոնեյական գրողները նպատակ են ունեցել Քրիստոսի ծննդյան պատմությունը կապել հրեյական ավանդությունների ու մարգարելությունների հետ, իսկ այդ մարգարելություններն ասում ելին, թե հրեյության փրկիչ Մեսիան՝ Քրիստոսը ծնվելու չե Բեթղեհեմ քաղաքում:

Ուրեմն Քրիստոսը ծնվել ե Բեթղեհեմում վոչ թե այն պատճառով, վոր նրա ծնողներն այնտեղ են լեղել, այլ վորովհետեւ այդ քաղաքն, ինչպես հրյաներն ելին հավատում, արդեն հնուց և ի վերուստ կանխորեն վորոշված եր իբրեւ գալիք Մեսիայի—Քրիստոսի ծնվելու տեղ: Բեթղեհեմն եր լինելու՝ ըստ մարգարեների խոսքերի՝ «այն քաղաքը, ուսկից յերևալու չե սպասված առաջնորդը, վոր ազատելու չե աստծո ընտրյալ ժողովուրդը՝ Իսրայելին»:

Քրիստոնեյական գրողները պնդում են, թե Քրիստոսի ծնունդը լեղել ե «Հրեյաստանի Հերովդես թագավորի որոք», հռոմեյական Ոգոստոս կայսեր թագավորության 30-րդ տարին: Ավետարանիչներից մեկն ել ավելի հաստատ դարձնելու համար իր հաղորդած փաստը, ավելացնում ե, վոր Քրիստոսի ծննդյան որերը կայսեր կողմից հրաման ե դուրս յեկել՝ ամբողջ հռոմեյական պետության սահմաններում մարդահա-

մար (աշխարհագիր) անել, և այդ մարդահամարն առաջինն եր, յերբ Կվիրինիուսը Սիրիայի կառավարիչ եր»:

Գիտնականների մանրամասն ուսումնասիրություններից արդեն պարզվել է, վոր ավետարանների հաղորդած այդ պատմական փաստերն ու սրանց ժամանակագրությունը միանգամայն սխալ են: Հռոմեական ու հրեական վոչ մի հին պատմագիր, վորոնց գրվածքները հասել են մեզ, տեղեկություն չի տալիս, թե Ոգոստոս կայսրի ժամանակ ամբողջ հռոմեական պետության մեջ ընդհանուր մարդահամար չեղած լինի: Պարզվում է նաև, վոր Հերովդես թագավորը չի ապրել Սիրիայի հռոմեական փոխարքա Կվիրինիուսի ժամանակները:

Ինչպես տեսնում ենք, Քրիստոսի ծննդյան ժամանակի հարցն էլ վոչ մի պատմական ճշտություն չի ներկայացնում, վոչ մի հավատ չի ներշնչում, շնորհիվ հաղորդած սխալ ու անհիմն տեղեկությունների: Այս հարցն էլ Քրիստոսի ծննդյան տեղի հարցի պես շինծու և առասպելական է:

Ահա այդ չերկու հարցերի նկատմամբ քրիստոնյա գրողները ափաշկարա հնարովի տեղեկություններ են տալիս: Նրանք նպատակ են ունեցել մոլորեցնել նոր քրիստոնեյացած հավատացյալներին և իրեն պատմական փաստ ներկայացնել Քրիստոսի ծնունդը, վորի համար, իհարկե, անհրաժեշտ եր ցույց տալ այդ ծննդյան տեղն ու ժամանակը:

ՔԱՐԱՅԻՆ ԾԵՎ ՄՍՈՒՐԸ

Ավետարաններից մեկում նկարագրվում է, թե Մարիամ կույսը, ծնելով Հիսուսին գտնում (փարախում),

ներան բարուրում ե լաթերով և դնում մսուրի մեջ, վորովհետեւ Բեթղեհեմում, ուր լեկել ելին Մարիամն ու Հովսեփը աշխարհագրի պատճառով, հյուրանոցում ազատ տեղ չեյին գտել: Անվավեր ճանաչված մի քանի ավետարաններում (ընդ որ ավետարանների թիվը հասնում եր առաջները մինչև 55) հիշվում ե վորպես Քրիստոսի ծննդյան տեղ վոչ թե գոմը, ալլ քարայր: քարայրից արդեն Մարիամ աստվածածինն իր լերելային տանում ե դոմ և տեղավորում մսուրի մեջ, վորտեղ վորքերիկ Քրիստոսին լերկրպագում են լեզն ու եշը:

Անշուշտ այս ամբողջ պատմվածքն առասպելական ե, ինչպես և Քրիստոսն ինքն ու սրա մասին ավետարանական մյուս պատմությունները: Սակայն պարզվում ե, վոր նախաքրիստոնեական մի քանի հեթանոս աստվածների ծննդյան մասին պատմվում ե նույնը. գոմը, քարայրը, ընդհանրապես փարախը և մսուրը շատ աստվածների ծննդյան տեղ ե ծառայել:

Հնդկական Վեդա կոչված կրոնական գրքերում պատմվում ե աստծու ծննդի մասին, վոր տեղի չե ունեցել քարայրում և մսուրի մեջ ու այնտեղ նմանապես լեղել են լեզն ու եշը: Հին լեզբպտական Հորոս աստծու մասին, վոր ծնվել ե կույս Իդիդայից, ասվում ե, թե լեզբպտացիները ռաշաում ելին կույսից ծնված և մսուրի մեջ դրված մանուկ-փրկչին: Հին պարսկական Միհր աստվածը ծնվել ե մի քարայրում: Հին հունական նախաքրիստոնեական ավանդությունների համաձայն՝ Դիոնիսը, վոր Զևս աստծու և աստվածածին Սեմելայի վորդին եր, ծնվել ե քարայրի մեջ, վորտեղ ներկա չե լեղել նաև մի կով: Նմանապես քարայրումն ե աշխարհ լեկել Հերմես աստվածը:

Թե հին և թե վերջին ժամանակները քրիստոնյա ուխտավորներին Բեթղեհեմում ցույց ելին տալիս մի քարայր, վորտեղ իբր թե ծնվել ե Քրիստոսը, բայց դեռևս առաջին դարերի քրիստոնյա գրողները հիշատակում են, վոր այդ քարայրը քրիստոնեյությունից առաջ պաշտվում եր վորպես Թամմուզ աստծու ծննդյան տեղ: Թամմուզը ասորա-բաբելական հնադարյան աստված եր, վորի պաշտամունքը խիստ մեծ հարգանք ուներ ու տարածված եր ամբողջ Ասիայում քրիստոնեյությունից շատ առաջ:

Ուրեմն այստեղ քրիստոնեյությունը հարմարվել էր նախաքրիստոնեյական հավատալիքներին և յուրացրել այդ ամենն իր կրոնի մեջ, վոր հեշտ լինի նոր կրոնի տարածումը. ուրիշ խոսքով՝ քրիստոնեյացիք են հեթանոսական առասպելներն ու հրամցրել ժողովրդին վորպես քրիստոնեյական: Այդ տեսակ առասպելներն ունեն նաև իրենց սոցիալ-տնտեսական բացատրությունը: Նրանք կարող ելին ծագել այն ժողովրդների մեջ, վորոնք ապրում ելին անասնապահությամբ ու յերկրագործությամբ, այսինքն տնտեսական մի գործունեյությամբ, վոր պտտվում եր փարախի (քարայրի ու գոմի) և մսուրի շուրջը:

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԾՆՆԴՅԱՆ ՈՐԸ

Ավետարանների մեջ վոչ մի տեղեկություն չենք գտնի, թե վճիռ որն ե իսկապես ծնվել Հիսուսը: Սակայն քրիստոնեյական յեկեղեցին արեւմտյան յերկրներում սահմանել ե տոնել Քրիստոսի ծնունդը և համարել այդ ծննդյան որը՝ դեկտեմբերի 25-ը, իսկ արեւելեյան յերկրներում՝ հունվարի 6-ը: Սրանով մասամբ

հաստատվում է այն փաստը, վոր քրիստոնյաներն առաջին դարերում բնավ սովորութիւնն չեն ունեցել տոնելու Քրիստոսի ծնունդը: Միայն յերրորդ կամ չորրորդ դարերումն է սկիզբ առել այս տոնակատարումը: Ամենահին պատմական տեղեկութիւնը, վոր ունենք Քրիստոսի ծննդյան տոնի որվա մասին, վերաբերում է 354 թվականին: Այդ տարվանից մնացած մի հին հռոմեական ձեռագիր որացուցի մեջ կա հիշատակութիւն Քրիստոսի ծնունդը դեկտեմբերի 25-ին տոնելու մասին: Կա մի պատմական տեղեկութիւն ևս 431 թվականից, թե Արևելքի, նմանապես Յեզիպտոսի քրիստոնյաները տոնում ելին Հիսուսի ծնունդը հունվարի 6-ին:

Քանի վոր քրիստոնեցութիւնը կենտրոնացած եր դեռևս Արևելյան յերկրներում, Հիսուսի ծնունդը սովորաբար տոնվում եր հունվարի 6-ին: Հետագայում արդեն, մոտավորապես 3—4-րդ դարերում, յերբ քրիստոնեցութիւնը մուտք գործեց ու հաստատվեց Արևմտյան յերկրներում (Յեզիպայում), այդ որը սկսեցին տոնել դեկտեմբերի 25-ին:

Ի՞նչով բացատրել այդ: Հին հեթանոսական Յեզիպտոսում Արև-աստծու՝ Ոգիրիսի ծննդյան որը համարվում եր հունվարի 6-ը: Այդ որը սովորութիւնն կար կրոնական շքեղ հանդեսներով և ժողովրդական մեծ ուրախութիւններով տոնելու: Յեզիպական տատղադետների ու՞թքմերի սահմանած որացուցով՝ այդ որեւրին սկսվում եր արևադարձը ձմեռվանից դեպի գարուն, սկսվում եր որվա յերկարումն և տաքութեան ավելացումն: Հետևապես Արև-աստծու ծնունդը կապվում եր բնութեան այդ յերևույթի հետ: Այս տեսակետնե-

րով ելին ղեկավարվում նաև մյուս արևելյան հեթանոսական կրոններն իրենց արև-աստվածների ծննդյան որը տոնելիս: Յեվ ահա, քրիստոնեական լեկեղեցին, ինչպես վոր մեծ չափերով յուրացրել եր հեթանոսական կրոններից բազմաթիվ պաշտամունքներ ու հավատալիքներ, այնպես ել յուրացրեց հունվարի 6-ի ծննդյան հեթանոսական տոնը ու սկսեց հավատացնել, թե իբր այդ որն ե ծնվել Հիսուսը:

Յերբ քրիստոնեյությունն անցավ Արևմուտք, սկըղբում Հռոմ, այն ժամանակվա համաշխարհային այդ մայրաքաղաքը, Հիսուսի ծննդյան տոնի որը լենթարկվեց փոփոխման: Հռոմում կուտակվել ու կենտրոնացվել ելին գրեթե բոլոր նվաճված լերկրների տիրապետող հեթանոսական կրոնները: Նորամուտ քրիստոնեյությունն ստիպված եր ուժեղ մրցում տանել այդ կրոնների դեմ, վորոնց մեջ ամենամեծ ազդեցությունն ունեւր հին պարսկական կրոնի Արև-աստված Միհրը: Միհրի պաշտամունքը շատ եր տարածված Հռոմում և նրա ծննդյան որը տոնվում եր դեկտեմբերի 25-ին: Քրիստոնեյությունն ու միհրականությունը, մրցելով իրար հետ, անշուշտ չերկար չեյին կարող դիմանալ միմյանց կողքին: Քրիստոնեյությունը կարողացավ հաղթանակել: Միհրի պաշտամունքին նվիրված հավատացյալները ահագին թվով անցնում ելին քրիստոնեյության կողմը. այդ բանը շատ հեշտ եր տանել, քանի վոր այդ լերկու կրոնների միջև նմանությունը խիստ մեծ եր:

Սակայն քրիստոնեյությունն, իր հետ միացնելով Միհրի հավատացյալներին, միեւնույն ժամանակ դուրին յուրացնում եր նաև այդ հեթանոսական կրոնի

հավատալիքները: Հենց միհրականներն իրենց հետ
ելին բերում և ձուլում նոր ընդունած քրիստոնեյա-
կան կրոնի հետ նախկին հավատալիքներն ու պաշտա-
մունքները, վորոնք այնքան նմանում էին քրիստո-
նեյությանը: Այսպիսով ել փոխանցվեց դեկտեմբերի
25-ի ծննդյան տոնը, վոր կատարվում եր ի հիշատակ
Միհրի: Արդեն 4-րդ դարում այդ տոնը դուրս հանեց
գործածությունից հունվարի 6-ի տոնը, վոր տիրա-
պետում եր Արևելքում: Միայն մի քանի ազգեր, ինչ-
պես հայերը, պահեցին անփոփոխ հունվարի 6-ի ուր
տոնելու սովորությունը:

Ուրեմն Հիսուսի ծննդյան ուր, ինչպես և Քրիստոսի
կյանքին վերաբերյալ մյուս դեպքերն ու անցքերը
քրիստոնեյաները յուրացրել են նախաքրիստոնեյական
կրոնների մեջ լիզած ավանդություններից ու առաս-
պելներից:

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՏՈՆԻ ԾԱԳՈՒՄԸ

Հին հեթանոս ժողովրդները, դեռևս հազարավոր տա-
րիներ քրիստոնեյությունից առաջ, աստվածացնում
էին բնության ուժերը: Շրջապատող բնությու-
նից եր կախված նրանց տնտեսական գործունեյու-
թյունն, այն ե՝ յերկրագործությունն ու անասնապա-
հությունը: Բնության ուժերից եր կախված նրանց
կյանքն ու գոյությունը: Բնության ուժերի մեջ ամե-
նից ավելի նշանակություն ունեւ արևը, ուստի ամե-
նից շատ հարգում և պաշտում էին արևին: Սրան
պատկերացնում էին իբրև մարդկությունը սիրող բա-
րի առաված, վոր տալիս ե տաքություն, լույս, կյանք,

հացահատիկներ, պտուղներ, գինի, ուրախութիւն և այլն: Այդ արեւը, ինչպես հեթանոսական կրօնն եր հավատացնում, աստվածամարդ եր, մարդկային փրկիչ եր, մարդկանց մեղքերի քաղովը: Նա մարդկանց մեղքերի և փրկութեան համար չարչարվում ե, մեռնում և ապա հարութիւն ե առնում: Այդ աստվածամարդը, կամ արեւ-աստվածը, զանազան ժողովրդների մեջ հայտնի չեր տարբեր անուններով: Հին Յեզիպոսում նա կոչվում եր Ուրիւս, Ասորա-Բաբելաստանում — Թամմուզ, հին Պարսկաստանում — Միհր (Միթրա), Փլունիկիայում — Ադոնիս, Փոյուգիայում — Ատտիս, հին Հունաստանում — Դիոնիս և այլն:

Անուններով տարբեր այդ աստվածները խիստ նմանվում եյին իրենց ելութեամբ, ունենալով միևնույն աստվածային հատկութիւնները: Նրանց մասին պատմում եյին համանման կրօնական ավանդութիւններ ու առասպելներ: Բոլոր այդ աստվածները, ինչպիս արդեն վերը ցույց ենք տվել, ծնվել են անարատ հղութեամբ, կույս մայրերից, ծնվել են գոմում կամ քաղաքում, դրվել մսուրի մեջ: Ահա այդ հնադարյան հեթանոսական աստվածների հատկութիւններն են, վոր ավետարաններն ու այլ քրիստոնեական գրվածքները վերագրում են Քրիստոսի անձնավորութեանը: Քրիստոնեաները պատկերացնում ու յերևակայում եյին Քրիստոսին, հետևելով հեթանոսներին, վորպես արեւ-աստված, վորպես աստվածամարդ:

Ի՞նչ իմաստով եյին ըմբռնում հին հեթանոսները իրենց արեւ-աստծու ծնունդը և ի՞նչ նշանակութիւն եյին տալիս այդ որվա տոնին:

Մենք գիտենք, վոր դեկտեմբերի վերջերը և հուն-

վարի սկզբները արեւ դառնում և ձմեռվանից դեպի գարուն: Որքերն սկսում են լերկարել, գիշերները՝ կարճանալ: Սկսում և ավելանալ արևի լույսի տեղողութլունը և տաքութլան ուժը, բնութլունն սկսում և արթնացման նշաններ ցուց տալ: Յերկրագործ ու անասնապահ ժողովրդները, տեսնելով այդ, ուրախանում ելին: Նրանց ձմեռվա պաշարը հատնելու վրա չեւ լինում. և ահա շուտով կբացվի գարունը, և իրենք հնարավորութլուն կունենան սկսելու հողագործական աշխատանքներ. նրանք կկարողանան շուտով ստանալ իրենց անասունների կաթը, թռչունների ձուն, դաշտային ու տեղի կանաչներն ու արմտիքը:

Այդ ուրախութլունն եր, վոր ամեն տարվա այդ ժամանակը արձագանք եր գտնում մարդկանց մեջ: Այդ յերկրագործ ժողովրդների համար ձմեռային արեւագարձը համարվում և մեծ տոն, նշանավոր որ, չերբ ծնվում և նոր գարնան արեւը, ծնվում և արեւ-աստվածը, վորից այնպես կախված եր իրենց ամբողջ տնտեսական կյանքը, ամբողջ գոլութլունը: Այդ տոնը կատարվում եր մեծ հանդեսներով, կրոնական ծեսերով, անտոխապաշտական սովորութլուններով ու հավատալիքներով, վորոնք կապված ելին հողագործական աշխատանքների ու անասնապահութլան հոգսերի հետ: Այդ կրոնական ծիսակատարութլուններն ու հավատալիքները մոգական գործողութլունների նշանակութլուն ունելին, վորոնցով հին հեթանոսները կարծում ելին արհեստական կերպով աղդել բնութլան վրա, վորպեսզի արագացնեն գարնան գալուստը, շտապեցնեն բնութլան արթնացումը ձմեռվա քնից, ուժեղացնելով արևի ջերմութլունը:

Հին հեթանոս ժողովրդները, քրիստոնեություն ընդունելով, չեղին կարող միանգամից փոխել իրենց աստվածների ծննդյան տոնի հետ կապված դարավոր կրոնական սովորությունները, տոնական ուրախությունները, սնոտիապաշտություններն ու նախապաշարումները, վոր բղխում էին նրանց սոցիալ-տնտեսական պայմաններից, արմատացել էին նրանց նիստուկացի, կենցաղի մեջ:

Քրիստոնեական կրոնի քարոզիչների ստեղծած «Քրիստոսի ծննդյան տոնը» ձուլվեց ու միախառնվեց այդ տոնական սովորությունների, սնոտիապաշտական ծեսերի ու հավատալիքների հետ, վորոնք ծագել ու զարգացել էին հնադարյան հեթանոսական, նախաքրիստոնեական ժամանակներից:

ՔՐԻՍՏՈՆԵՑԱԿԱՆ ԾՆՆԴԵԱՆ ՏՈՆԻ ՄԵՋ ՊԱՀՊԱՆՎԱԾ ՀԵԹԱՆՈՍԱԿԱՆ ՄՆԱՑՈՐԴՆԵՐԸ

Քրիստոսի ծննդյան տոնակատարությունը մեզանում տակավին այսօր էլ պահպանել է բազմաթիվ հետքեր, վոր հիշեցնում են արևի ու պողաբերության վերածընվող աստծու պատվին կատարվող նախկին չերկրագործական տոնը: Այնտեղ նկատում ենք հետքեր, վորոնք ցույց են տալիս, թե տոնական ծիսակատարումների մեջ ինչ սպասելիքներ և հույսեր էին ունենում չերկրագործ ժողովրդներն այն բարիքների մասին, վոր բերելու էին իրենց հետ նոր չեկող գարունն ու ամառը: Դեռ այսօր էլ ժողովուրդը Քրիստոսի ծննդյան տոնակատարության ժամանակ մեծ նշանակություն է տալիս կրակին կամ վառվող ճրագին (լույսին), վոր նրա չե-

բևակայությամբ արեւ-աստծու ծննդի պատկերացումն
եւ Դեռ այսոր եւ ժողովուրդը ծննդյան տոնակատար-
ման միջոցին մեծ նշանակութիւնն եւ տալիս այնպիսի
առարկաներին եւ նշութեան, վորոնք գալիք բերքի ու
պտղաբերութեան գաղափարն են ներկայացնում:

Հալ ժողովուրդը, մանավանդ գյուղացիութիւնը,
Քրիստոսի ծննդյան տոնի հետ պահել եւ հին հեթանո-
սական լերկրագործական տոնի հավատալիքները, սնո-
տիապաշտական ծեսերն ու հին կենցաղային սովորու-
թիւնները: Սակայն պետք եւ ասել, վոր հունվարի 6-ի
Քրիստոսի ծննդյան տոնի հետ լեզած միջանի ծեսերն
ու հավատալիքները մեր ժողովուրդը տեղափոխել եւ ու
միացրել եւ հունվարի 1-ի, այն ե՛ «Նոր-Տարի» տոնի
հետ: Հունվարի 1-ի նոր-տարին նորամուտ բան եւ
հացերի մեջ: Հին հացերի նոր տարին կոչվում եր Նա-
վաւաղ: Ջանազան պատմական շրջաններում այդ որը
տոնվում եր տարբեր ամիսներին: Սովորաբար Նավա-
սարդը տոնվել է մարտի սկզբներին, գարնանամտին,
ինչպես սովորութիւնն եր այդ նաեւ հին լեզիպտացի-
ների, բաբելացիների, հին պարսիկների մեջ: Բայց
հետագայում, նոր դարերում, հացերը նույնպես սկսե-
ցին նոր-տարին հաշվել հունվարի 1-ից, մոռացութեան
տալով Նավասարդը, վորը թեւ խուլ, լատինաց գա-
վառական անկիւններում տակավին շարունակում եր
իր կենցաղային գոյութիւնը պահպանել իբրեւ լերկոր-
դական ժողովրդական տոն:

Յերբ ուշադրութեան առնենք այն հանգամանքը, վոր
հունվարի 1-ի տոնին, այսինքն «Նոր-տարուն» կամ
ինչպես ժողովուրդն եւ ասում, «տարեմուտ»-ին չորս
որից հետո հաջորդում եր անմիջապէս ծննդյան տոնը,

կնկատենք, վոր ժողովրդական հասկացողություններով ստեղծվում եր տեղական տոնակատարություն, վորտեղ հունվարի 1-ը և հունվարի 6-ը ձուլվում ու խառնվում են իրար հետ:

Տեսնենք, թե ի՞նչ հավատալիքներ ու սովորություններ են կապված Քրիստոսի ծննդյան հետ հայ ժողովրդական կենցաղում:

Ամեն մի յերկրագործի ու անասնապահի հոգսն ու միտքն այն եր, թե ի՞նչ բերք է նա ունենալու յեկող տարին: Նախադարյան յերկրագործը դիմում եր աստվածներին, գլխավորապես արև-աստծու ոգնությանը աղոթքներով ու մատաղներով, գուշակություններ եր անում, խոստովաներ անում և այլն: Ահա այդ նշաններն են մնացել Քրիստոսի ծննդյան հետ կապված ժողովրդական այժմյան սնոտիապաշտությունների մեջ:

Բորչալուի և մասամբ Ղազախի հայերի մեջ առաջները կար մի սովորություն, վոր կոչվում եր *сарбисի* *фюрелі*: Տարեմտի գիշերը վերցնում ելին մի մեծ հաստ գերան և ծայրը դնում ոջախի մեջ, վոր անընդհատ վառվելու յեր մինչև ծննդյան գիշերը: Ծննդյան յերեկոյին (թաթախման գիշերը) այս գերանից մնացած խանձողները կամ մոխիրը տանում թաղում ելին հանդերում, վոր առաջիկա բերքն առատ լինի և կարկուտը չխփի արտերին: Նմանապես այդ մնացած խանձողից պահում ելին տանը, և կարկուտ չեկած ժամանակ դուրս ելին ձգում, վորպեսզի «յերկինքը խաղաղվի»:

Նույն այդ սովորությունը զարմանալի նմանությամբ դուրսթյուն ունի նաև բոլղար, սերբ, կրոատ և Բալկանյան թերակղզու այլ աղգությունների գուշացիության մեջ. այդ «տարեմտի քութուկը» նրանց մեջ կոչվում է *բաղնյակ*:

Ծննդյան տոնի համար ծառից դերան, ալսինքն
«տարեմտի քլութուկ» պատրաստելու հիշատակը մնա-
ցել է հալ ժողովրդական մի լերդի մեջ, վոր ասվում է
ծննդյան գիշերը, «ավետիս» մանգալիս:

«Առին ուրագ, առին սղոց, ալելուլա,
գնացին ծառնի խնկան, ալելուլա,
ուրագ տվին, ծառնի ճչաց, ալելուլա,
սղոց քաշին, արլուն բղխաց, ալելուլա»:

Կրակ վառելու ալդ սովորութիւնը պահվել է այժմ
հալ գլուղացիութիւն մեջ հատկապես նոր-տարու որը,
նախ՝ ոջախում ցախ վառելու և ապա՝ շնորհավորանք-
ներ անելու սովորութիւն մեջ: Նույն նշանակու-
թիւնն ունի ծննդյան տոնի լերեկոյին թաթախման
սեղանի վրա մոմեր վառելը:

Ձանազան թխվածքներ են պատրաստում (ասիլ-բա-
սիլ, կլկալ, դուլաճ, գաթա և այլն), մեջը դրամ կամ
մի ալլ փոքրիկ կոշտ բան են դնում: Ում վոր ընկնի
ալդ թագցրած դրամը, նա չիլ բախտավոր կլինի: Այդ
թխվածքներով ու յեփած նոր հացերով գուշակութիւն
են անում տան անդամների բախտի, յեկող տարվա
սպասելիք բերքի առատութիւն մասին: Այդ թխվածք-
ներից անց են կացնում յեղների ու գոմեշների յեղջ-
լուրներից, վորպեսզի ալդ տարին հորը լցվի ցորենով:
Չէ՞ վոր ցորենը, ալլուրը, հացը արև-աստծու տվածն
է, սրա զորութիւնը է ըսնում հացահատիկը:

Ժողովուրդը հավատում է, թէ ծննդյան կես գիշերին,
հունվարի 5-ին (միջանի տեղերում հունվարի 1-ի
գիշերը) գետերը, առուները և ընդհանրապես հոսող
ջրերը միաժամանակ կանգ են առնում մի վալրկենա-
չափ: Ով վոր կարողանա իմանալ ալդ վալրկչանն և

դնի հոսող ջրի մեջ վորեւե իր, վերջինս իսկուէն վոսկի-
կդառնա: Այստեղ պարզապէս պահպանվել ե նախնա-
կան չերկրագործ ժողովրդի հավատալիքը ջրի վերա-
բարեբմամբ, վոր նրա համար վոսկու նշանակութիւն
ե ստանում, տնտեսական ահագին արժեք ունի: Ձե
վոր առանց ջրի հողագործի ամբողջ աշխատանքը կկոր-
չի և ինքը կզրկվի բերքից:

Ծննդյան տոնին իրար շնորհավորելիս՝ միշտ հացի,
բերքի առատութիւն են մաղթում. քեֆ և ուրախու-
թիւն անելիս ծննդյան տոնին՝ չերգերի մեջ մեծ մա-
սամբ բերքի մասին են հիշում:

«Ձեր տունը մտնու հաղար բարի.

աճար, ցորեն, կորեկ, գարի.

լիքը հորեր շատ ունենաք,

կարմիր որեր շատ ունենանք,

ուրախ կլանք միշտ կուշտ փորով...»:

Վոր իրոք ժողովուրդը ծննդյան տոնի մասին այն-
հավատն ե ունեցել, թե արե-աստվածն ե վերածնվում
և դրանով սկսվելու ե դարունը, սրա հետ էլ չերկրա-
գործական աշխատանքները, չերեում ե այն խոսքե-
րից, վոր ժողովուրդը չերգում ե ծննդյան գիշերը.

«Որհնչալ աստված կարունքացալ,

երգչան կլութան մեզնվեցալ»...

Այս բոլոր անտիապաշտական սովորութիւններն
իրենց ժողովրդական չերգերով, շնորհավորանքներով,
գուշակութիւններով՝ ցույց են տալիս, վոր ծննդյան
տոնը զուտ չերկրագործական -- անասնապահական
բնույթ ունի: Այդ տոնի հետ ե կապում ժողովուրդը չե-
կող տարվա իր գուշացիական տնտեսութիւն բախտը
նա ամեն տեսակ միջոցներ ե վորոնում, հոգսերով և

մտահոգված, վոր հաջողութիւնն ունենա առաջիկա հողագործական աշխատանքներին:

Նախնադարւան չերկրագործն ալդ ամենը ապաստւմ եր արեւ-աստծուց, վորի վրա չեր դնում իր ամբողջ հուշսն ու ապավենը. նա կարծում եր, վոր իր չերկրագործական ամբողջ տնտեսութիւնը կախված եր ալդ արեւ-աստծուց և սրա բարի կամքից: Քրիստոնեցութիւնն ընդունելով, ալդ չերկրագործը նուէն հավատալիքները դարձրեց Քրիստոսի վրա, վորին նա շարունակում եր համարել արեւ-աստված, հացի ու բերքի աստվածութիւնն, մարդկութեան փրկիչ: Յեւ հնադարան ժողովուրդն ուրախանում եր, իրար շնորհավորում, վոր ծնվում և նորից արեւ-աստվածը, Քրիստոսը: Իսկ ալդ արեւ-աստվածը, Քրիստոսը ներկայանում եր ժողովրդի չերեակալութեան մեջ աչն կրակով, վոր նա վառում եր ոջախում (տարեմուտի քութուկ կամ ցախավել) կամ փալում եր թաթախման չերեկոյի մոմերից և կամ աչն տոնական թխվածքներով, վոր նա պարտադիր պատրաստում եր ալդ տոնի առթիւ:

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՄԿՐՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Քրիստոնեաները նմանապես հավատում են, վոր Հիսուսը 30 տարեկան հասակում մկրտվել և Հովհաննես Մկրտչի ձեռքով և իրր թե ալդ որից ել սահմանվել և մկրտութեան խորհուրդն ու ծիսակատարութիւնը:

Մինչդեռ մկրտութիւնը հնագուէն հեթանոսական ծես և, վոր հազարավոր տարիներ քրիստոնեցութիւնից առաջ գոյութիւնն ուներ շատ ժողովրդների մեջ: Ջրով մկրտութիւնն կատարում ելին հին Յեզիպոսում: Պարսիկների միհրական (միթրաի) կրոնում ընդունված

եր, վոր այդ կրօնական համայնքը մտնող ամեն մի նորեկ պիտի ընկղմվեր ջրի մեջ: Ներկայումս ել «մկրտովում են» զանազան ծեսերով վայրենի ցեղերի մեջ պատանիները՝ թլփատումով կամ ալ մարմնական տանջանքով, յերբ արբունքի յեն հասնում և ճանաչվում չափահաս:

Ջրով մկրտվելը հայտնի յեր նաև հին բաբելոնացիներին, վորոնք հավատում և յերկրպագում էին «Եա» անունով ձուկ-աստծուն: Նույն այդ ձուկ-աստվածը պաշտվում եր Պաղեստինում հրյաների մեջ և հին Հունաստանում «Ոհաննես» անունով:

«Ոհաննես»-ի պաշտամունքը և սրա հետ կապ ունեցող մկրտութունը համատարած հարգանք եր վայելում հրյաների մեջ, վորոնք հրեական կրօն ընդունող ամեն մի հեթանոսի համար ջրով մկրտութունը պարտադիր էին ճանաչում:

Յերեխաների մկրտութունը ջրով՝ ընդունված եր հին պարսիկների միթրայական կրօնում, և քրիստոնյաներն այդ ծեսը յուրացրել են այդ տեղից: Հայտնի յե, վոր յերեխաների մկրտության խորհուրդը՝ քրիստոնյա հոգևորականութունը պարտադիր որենք և դարձրել սկսած 4-րդ դարից: Իսկ մինչ այդ, սկզբնական քրիստոնյաները, հրեական կրօնի նման, մկրտովում էին չափահաս տարիքում՝ քրիստոնեական համայնքը մտնելիս:

Յեվահա հունվարի 6-ին քրիստոնեական լեկեղեցին Քրիստոսի ծննդյան տոնի հետ միասին կատարում ե նաև Քրիստոսի մկրտության տոնը: Ինչպես վոր Քրիստոսի ծնունդն ինքնըստինքյան մի հնարովի պատմութուն ե յեղել, այնպես ել այդ մկրտության

ամբողջ պատմութիւնն արվեստական կերպով ստեղծ-
ված մի առասպել եւ Բաւական ե ուշադրութեան առ-
նել այն բնորոշ հանգամանքը, վոր Քրիստոսին մկր-
տողի անունն ե յեղել «Ոհաննես», այսինքն՝ նախնա-
դարյան հրշանքերի կամ հուշների «Ոհաննես» ձուկ-
աստվածը. իսկ այդ ձուկ-աստվածը մեզ տանում ե դե-
պի հնագույն հեթանոսական կրօնների մեջ յեղած ջրի
պաշտամունքին, ջրի հետ կապ ունեցող հավատալիք-
ներին:

Քրիստոնեւական, մանավանդ հայ յեկեղեցին ամե-
նամեծ շքով ե կատարում Քրիստոսի մկրտութեան տո-
նը, սարքելով կրօնական մեծ հանդես՝ «Ջրորհնեքը»: Դա իսկապես մի կոպիտ թատրոնական ներկայացում
ե, վորտեղ դերասաններ են դառնում յեպիսկոպոսն ու
տեքտեքները: Սրանք շքեղ զգեստավորված, թափորով,
բուրվառներով ու խաչվառներով, շարականների յեր-
գերով, ջրի մեջ կաթեցնելով մեռունը ե դցելով խաչը՝
Քրիստոսի Հորդանան գետ գնալն ու այնտեղ մկրտ-
վելն են ներկայացնում: Այդ տեսակ աչք կապող ե
շլացնող ձևերով յեկեղեցին գերում ե հավատացյալ ամ-
բոխի զգացմունքներն ե իր ազդեցութիւնն ամուր ե
պահում հավատացյալների վրա:

Սակայն ջրորհնեքի հանդեսն ինքնին ուրիշ վոչինչ
ե, յեթե վոչ հնադարյան յերկրագործական ու խաշնա-
րածական փողովորդների այն հավատալիքներից մեկը,
վորով դիմում եյին մոգական (կախարդական) միջոց-
ների, վորպեսզի ապագա բերքի համար անհրաժեշտ
ջուր ունենան բնութիւնից ու ազատ մնան յերաշտից,
չորութիւնից: Հիրավի, վերը տեսանք արդեն, վոր
մկրտութեան գաղափարը հին հեթանոսական կրօնը

կապում եր «Ոհաննես» անունով ձուկ-աստծու հետ։
Իսկ ձուկ-աստվածը կարող եր ապրել միայն ջրի մեջ։
Հետևապես «Ոհաննեսը» իրենից անձնավորում եր ջրի
աստվածութունը, ջրի բնական ուժը։

Յեթե մենք հետևենք այն սովորություններին ու
ժողովրդական հավատալիքներին, վորոնք կապված են
«ջրորհների» տոնի ու ծիսակատարության հետ, կտես-
նենք, վոր այստեղ ամենայն հարադատությամբ պահ-
պանվել են մոգական (կախարդական) միջոցների գա-
ղափարները։ Յերբ կատարվում ե գետի (Հորդանան)
վրա ջրի որհնելը և նրա մեջ մեռոնի կաթեցնելը, ժո-
ղովրդից շատերը թափվում են գետը՝ լողանալու։ Դա
մի ծիսական լողացումն ե, վոր միանգամայն կրոնա-
կան գաղափար ե պարունակում։ Այնուհետև իրար վրա
Հորդանանի «որհնած» ջուր են ածում կամ ջուրն են
մտնում։ Այդ միջոցներով՝ նրանք կարծում են՝ ստի-
պել բնությանը հետևելու նույն որինակին, դրդել նրան
առատ ջուր տալու արտերին ու դաշտերին։ Նույն նպա-
տակով ել «ջրորհներին» գետից «որհնած» ջուրը տուն-
են տանում, վորպեսզի «բարաքյաթ»՝ առատութուն
լինի, հաջողութուն գա առաջիկա տարին, թե բերքի
և պտուղների համար, և թե ազատվեն հիվանդություն-
ներից, չարից ու չերաշտից։

Ահա այսպես ե հավատում Քրիստոսի ծննդյանը
կրոնի ճիրաններում խեղդվող տգետ չերկրագործը։

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Քրիստոնեյական չեկեղիցին վռչինչ նոր բան չի ա-
սել իր ստեղծած Հիսուս Քրիստոսի մասին։ Քրիստոսի

ծնունդն ու մկրտութիւնը կրօնական առասպելներ են լեղել, վորոնք գոյութիւն են ունեցել շատ հնում, տակաւին նախաքրիստոնեական հավատալիքների աշխարհում: Այս դեպքում նույնպես առասպելական Եդանում Քրիստոսի անձնավորութիւնը, վոր, ինչպես հաստատվում է մի շարք գիտական փաստերի հիման վրա, չերբեք գոյութիւն չի ունեցել, չերբեք իրական, պատմական չի լեղել, ինչպես և գոյութիւն չեն ունեցել կույս Մարիամը և սրա ամուսին Հովսեփը:

Այդ բոլոր առասպելաբանութիւնները Քրիստոսի մասին հորինել ե քրիստոնեական լեկեղեցին, յուրացնելով այդ ամենը հեթանոսական հավատալիքներից ու առասպելներից, նրանց տալով իր կրօնական վարդապետութիւն, իր լեկեղեցական շահերին համապատասխան գույն:

Քրիստոնեական լեկեղեցին հնարել ե Քրիստոսին, վորպեսզի կարողանա հիմնավորել իր ստեղծած կրօնը: Այդ հնարովի Քրիստոսին վերագրած կրօնական ուսմունքով են թունավորում բոլոր տեսակի հոգևորականներն ու տերտերները մարդկանց միտքն ու հոգին, կաշկանդում նրանց կամքն ու ազատ ձգտումները:

Քրիստոնեական կրօնը մի հզոր զենք ե դարձել տիրող կապիտալիստական դասակարգերի ու սրանց սպասարկող հլու հոգևորականների ձեռքին, վորպեսզի ամրացնեն իրենց ազդեցութիւնը շահագործվող մասսաների վրա: Յեւ այդ շահագործվող, գլխավորապես գլուղացիական մասսաները, կուրորեն հավատալով քրիստոնեական առասպելներին, հալած չուղի տեղ ընդունելով տերտերների քարոզներն ու խրատները, շարունակում են մնալ այն հեթանոսական նախնադարյան

հավատալիքների ճանկերում, չերբ հողագործը կարծում եր, վոր իր տնտեսության հաջողությունները, բերքի առատությունը կախված է Քրիստոսից և այլ նման հնարած աստվածներից ու սրբերից:

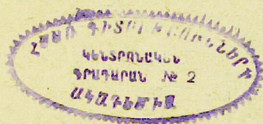
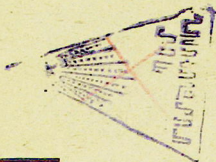
Տոնելով Քրիստոսի ծնունդն ու մկրտությունը կեր ու խումով, անզուսպ ուրախություններով, վորոնք վերածվում են խալտառակ արբեցողության, անմիտ ու ֆրասակար ժամանցների, հավատացյալ աշխատավորը միայն քայքայում է իր տնտեսությունն, ապրում է տգիտության ու կենցաղային լեռնաճգնության մեջ, անզոր կանգնած է բնության դեմ մղած իր կռիւում, չիմանալով ոգտագործել այդ բնության ուժերը:

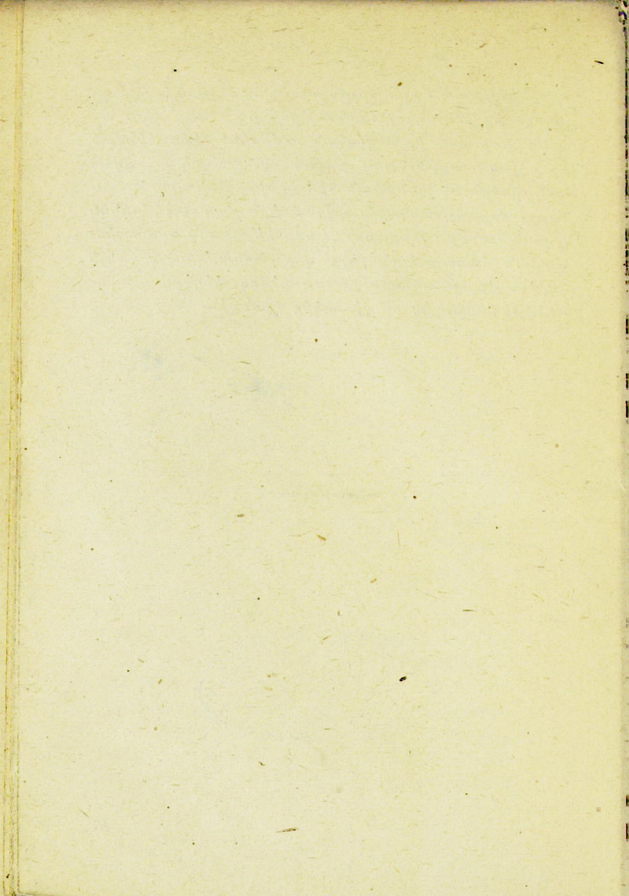
Հոկտեմբերյան մեծ հեղափոխությունն է, վոր սկսում է բանալ մեր բանվորության ու հավատով կուրացած դուռը պիտության աչքերը և կամաց-կամաց ազատագրել նրան կրոնական դարավոր կապանքներից: Հաղթական սոցիալիզմը բաց է անում աշխատավոր մասսաների առաջ նոր ուղիներ, վորոնք տանում են նրանց դեպի տնտեսական-հասարակական նոր կարգերը, ցույց են տալիս նոր կենցաղի որինակներ: Կրոնական թուլչից սթափված մեր աշխատավորությունն սկսում է հասկանալ, վոր բնության դեմ կռվելու, նրա ուժերն իր տնտեսության զարգացման համար ոգտագործելուն պատակով՝ հարկավոր են կատարելագործված միջոցներ, գիտության փորձերի վրա հիմնված կատարելագործումներ ու տեխնիկա:

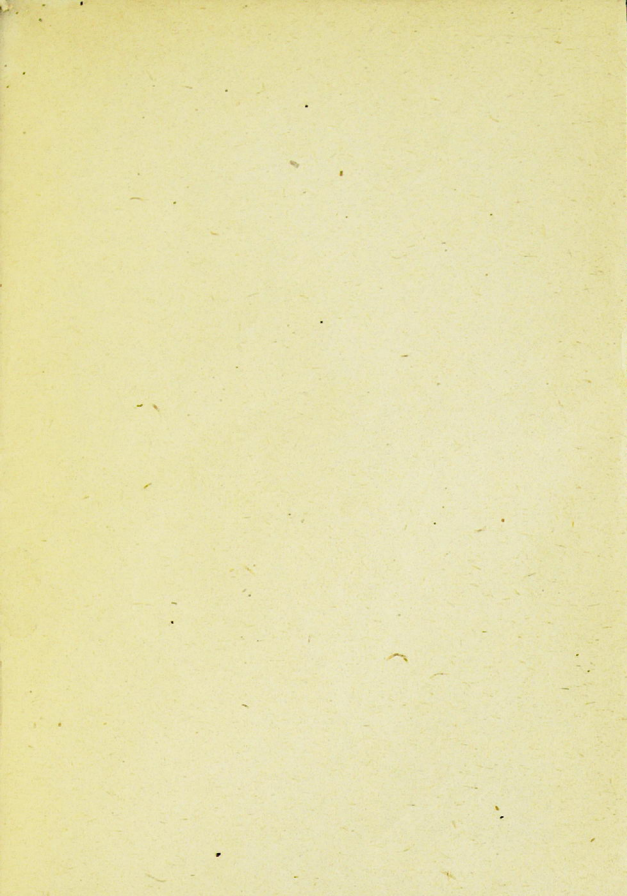
Քիմիան ու մեքենան, կոլեկտիվ աշխատանքն ու սոցիալիստական լեռանդը կհաղթահարեն բնության ուժերին և կծառայեն մարդկության շահերին, աշխատավորական տնտեսության բարգավաճմանը, վո-

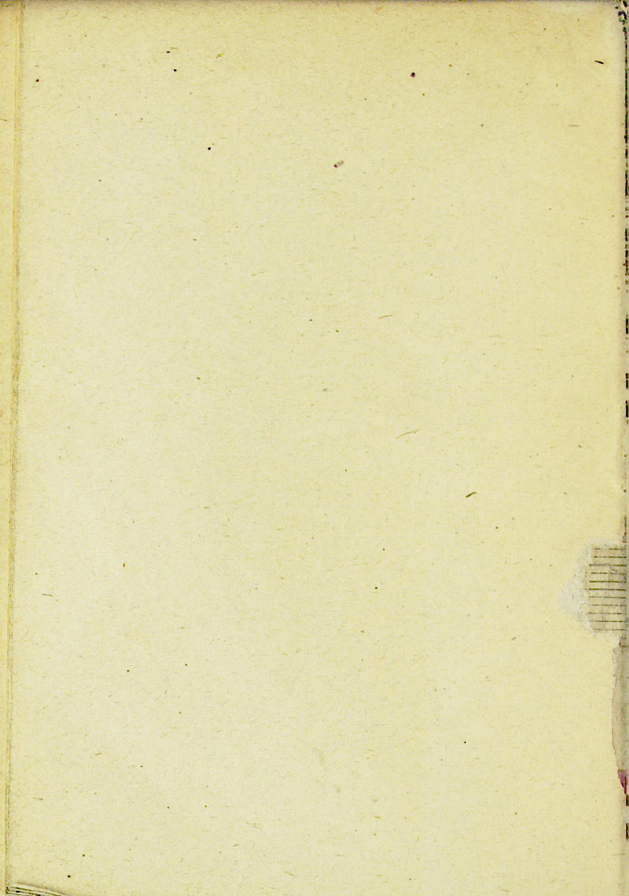
րին մինչև որս միշտ խոչընդոտ են հանդիսացել կրոնը,
յեկեղեցին ու հոգևորականութունը:

Միշտ վստահ իր սեփական ուժերին, միշտ հենված
իր աշխատանքին, դեն շարտելով կրոնական հավա-
տալիքներն ու տոնական հիմար ծիսակատարութուն-
ները, մեր աշխատավոր մասսաներն ընդունակ կլինեն
կերտելու նոր կենցաղը, կառուցելու այն սոցիալիս-
տական հասարակակարգը, վոր ծառայելու լե մինչև
վերջին ժամանակները շահագործվող, կեղեքվող մաս-
սաների լերջանիկ ու գիտակից կյանքին:

ԳԱՍ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0039287

[094]

Ниманд

РОЖДЕНИЕ И КРЕЩЕНИЕ
ХРИСТА

A I
4347

Госиздат ССР Армении

Эривань, 1930 г.

ԳԻՆԵ ԵՑ ԿՈՊ. (Մ. 1¹/₂ ժ.)